

Pakrat Estukyan: Ermeniler sözcüsüz kaldı: Patrik seçimine derin müdahale

Posted on 31/03/2017

Ermeni patrikhanesinin yoğun tartışmaların ardından patrik seçim sürecini başlatmak için 15 Mart'ta yaptığı değabah (patrik kaymakamı) seçimine devlet tarafından müdahale edildi. Seçim yapıldıktan sonra İstanbul Valilięi'nin 'seçim sürecinin başlatılmasının uygun olmadığı' yönündeki yazısı Ermeni Patrikhanesine gönderildi. Valilik yazısında hiçbir yasal kanun veya kararnameye, yönetmeliğe dayanmaksızın, "esas, usul ve teamüller" tanımlaması yapıldı. Patrik Genel Vekili'nin görevi başında olduğu vurgulandı.

TUĞÇE YILMAZ: Seçim yapıldıktan sonra İstanbul Valilięi'nin 'seçim sürecinin başlatılmasının uygun olmadığı' yönündeki yazısı Ermeni patrikhanesi'ne gönderildi. Valilik kararında gerekçe olarak gösterilen neydi?

Pakrat Estukyan: Valilik kararındaki gerekçe, "Zaten bir patrik var, hastadır ama hayattadır, dolayısıyla o hayattayken seçim yapılması doğru değildir ve buna bağlı olarak bir kaymakamlık seçimi yapmanız da doğru değildir." Çünkü o yazının geldiği gün patrikhanede kaymakamlık seçimi yapılmıştı, bizdeki gelenek böyledir. patrik öldüğünde yeni bir patrik seçilecekse önce bir kaymakam belirlenir ve bu kaymakam seçim organizasyonunu yapar. Adayları belirler, komisyonu oluşturur, adaylara çağrıda bulunur; eğer aday olacaklarsa onlara imkân sağlar ve bu işleri yapana "kaymakam", bu makama da "patriklik kaymakamlığı" denir.

Bu kaymakamı seçmek için de bir toplantı yapıldı patrikhanede, 15 Mart günü ve ruhani kaymakam seçildi. Akabinde ise bu mektup ortaya çıktı. Aslında bu mektup benim kanaatimce derin bir yapılanmanın ürünü. Devletin iradesi gibi yansıtıldı ama devletin

iradesi değil Ermeni Cemaati içerisinde bağlantıları olan derin bir yapılanmanın, derin bir devletin işi. Genel bir devlet işi değil diyorum; çünkü devlet yapılanmasında böyle bir mekanizma yok. Hangi yetkiyle, hangi gerekçeyle, hangi yasayla devletin böyle bir engellemeye gittiğinin cevabı yok. Vali vekilinin böyle bir yetkisi yok ve zaten böyle bir prosedür yok. Türkiye hukuk devleti olduğu için getirilen her uygulamanın da bir tarifi olması gerekiyor, bunu tarif eden hiçbir kanun yok. Bu bir operasyondur. Muhtemelen bu operasyonda da bugünkü patrik vekilinin parmağı var. Ermeni toplumu içinde devletle ilişkili olduğunu iddia eden bazı yöneticiler var, her vesileyle “Devlet bana telefon açtı şöyle dedi”, Devlet böyle istiyor” diye etrafına belli bir izlenim yaratmak isteyen bir kesim bunlar.

Peki patrikhane’ye gelen yazıdaki “Acele” notu?

Evet, acele olan nedir? Hemen seçim yapılır yapılmaz bunun ortaya çıkması da neyin nesi? 13:47’de faksla geldi iptal kararı, 15:00’da da seçim yapıldı zaten. İki saat önce neyin çabası, neyin gayretiydi? Muhtemelen tasarlanmış, ısmarlanmış bir karardı bu. Belki de seçim sonucu farklı çıksaydı o kâğıt hiç ortaya da çıkmayacaktı, bilmiyorum. Dolayısıyla bunun normal bir hukuk devleti içerisindeki işleyiş olarak değil, derin bağlantıları olan bir mekanizmayla kotarılmış bir iş olduğunu düşünüyorum.

Sultan Abdülmecid’in Ermeni halkının Patriğini kendi iradesiyle seçmesine destek verdiğini biliyoruz; peki patrik seçimi sürecine anayasasında laiklik ilkesi olan bir devlet neden bu kadar müdahale ediyor? Dünyada başka örnekleri var mı?

Laik olmadığı için müdahale ediyor. Osmanlı İmparatorluğu laik bir yapı değildi asla, en azından padişah halifeydi. Laik bir yapı değildi ama “milletler” kavramı vardı Osmanlı İmparatorluğu’nda ve her milletin de kendi dini özerkliği vardı. Kendi din adamlarını kendi kurallarıyla seçerdi.

Abdülmecid’e gönderme yaptınız burada, çünkü onun zamanında 1863 yılında Ermeniler ilk

defa bir anayasa hazırladı. Ermeni Milleti Nizamnamesi bunun eski adı. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk yazılı anayasadır bu. Ondan sonra o anayasayı yapan kadroların bir kısmı Meclis-i Mebusan'da da Türkiye'nin ilk anayasasını yaptı. O anayasa hükümlerine göre Ermeniler, patriklerini halk oyuyla seçerler. Bu, Türkiye'ye özgü bir gelenektir ama, başka kiliselerde böyle bir gelenek yok. Papaları Kardinaller seçer örneğin, halkın bir katkısı olmaz o seçime. Bizde ise halk direkt olarak delegeler seçerek patriği seçer. 1863'ten beri süren bir gelenek bu, Cumhuriyet tarihinde de bu geleneğin esaslarına uygun olarak patrik seçimleri yapıldı daha önce. Delegeler için oy kullandı Ermeniler; ama oy verdiklerinin hangi patriğin adayı olduğunu biliyorlar ve buna göre oy veriyorlardı.

Bu konuda Türkiye'de yasal bir düzenleme olmadığı için de her seferinde Bakanlar Kurulu'nun izniyle yapıldı bu seçim. Dolayısıyla yeni bir patrik seçilirken de hükümete başvurduk. Hükümete başvururken beklenen cevap şu: "Bakanlar Kurulu karar almıştır, geleneklerinize göre seçim yapabilirsiniz." Ama böyle bir cevap gelmedi tabii. Hükümet müdahil oldu sürece ve süreci tıkadı. "Patrik hayattadır ve yeni patrik seçemezsiniz" dedi. Doğrudur. Patrikler belli bir dönem için seçilmezler, patriklik görevi ömür boyudur. Evet, patrik hayatta; fakat bir hastane odasında makinelere bağlı olarak yaşıyor. Makinenin fişini çekersek nefes almayı dahi beceremiyor. Nefes alma beceri gerektiren bir şey değil, bir reflekstir ama şu anki patrik onu yapamayacak kadar ağır bir hastalığa yakalandı. Ve iyileşemeyeceği de hekimlerin raporlarıyla sabit. Ne yazık ki bu hastalığın tedavisi mümkün değil ve bu durumda yeni bir patrik seçmek elzemdir. Patrik seçimini ertelemek, Ermeni toplumunu patriksiz bırakmak, dolayısıyla Ermeni toplumunun ifade hakkını elinden almak demektir. Patrik sadece dini bir konum değil, aynı zamanda siyasi bir figür. Ermeni toplumuyla ilgili iyi-kötü her gelişmede hükümetin muhatabı patrik çünkü, Ermeniler adına konuşan bir lider o.

Patrik Genel Vekilliği nasıl bir makam?

1863'den daha eski bir uygulama bu makam belki de; fakat bu makamın işleyişi de şudur:

Patrik bir yere gittiğinde, makamından ayrılmak zorunda kaldığında, özellikle seyahate gitmek zorunda kaldığında, kendi tayin ettiği ruhaniyi, yüksek dereceli bir ruhaniyi, yerine vekil diye tayin ederdi. Kendi iradesiyle derdi ki, “Benim yokluğumda patrikhane işlerini yürütmesi için şu ruhaniye yetki verdim.” Vekillik bizde bu ölçektir ve bu ölçekteki vekillik her dönem kullanılmıştır, patriğin kendi iradesiyle.

İstisnai bir durum olarak Kudüs patriği mesela, çok yaşlanmıştı, 90’lı yaşlarındaydı, ayini yürütecek takati de kalmamıştı ama hâlâ aynı makamdaydı. Sonra Kudüs patriği şöyle bir şey dedi: “Şu patriği kendime ‘eşpatrik’ olarak atıyorum, benim bütün yetkilerime o da haizdir. Bundan sonra toplum içinde beni temsilen o yönetecek ayinleri, o da patrik sayılır” ve böylece ‘eşpatrik’ kavramı çıktı. Şimdi burada da kimi aklıevveller bunu kullanmaya çalıştı. Hayır, eşpatrik, patrik hayattayken patriğin kendi iradesiyle ihdas ettiği birisiydi. Hükümetin telkiniyle vekil seçmek görülmüş şey değildi, ilk defa Türkiye’de şimdiki dönemde yaşandı.

Patrik Genel Vekili Aram Ateşyan, attığı adımlardan dolayı Ermeni toplumunun geneli tarafından tarihini ve kimliğini inkâr eden bir kişilik olarak tanımlanıyor. Aram Ateşyan’ın iktidarla iyi ilişkisi makamını korumasına ne kadar yardımcı olabilir?

Hiç yardımcı olmaz, çünkü halkın ölçütleri bunlar değil. Halk, “Kim devletle ne kadar iyi, ona göre hareket edeyim” diye bir yaklaşım içerisinde değil. İnsanların patrikten tek beklentisi, kendilerini layıkıyla temsil etmesidir. Kendilerini mahcup etmeyen bir temsiliyet beklerler patrikten. Bu da sırasında devlete karşı durmayı, sırasında devletle ortak bir dil kurmayı; yani politika yapmayı gerektirir; ama asla devlete teslim olmayı gerektirmez. Oysa şimdi burada, Ateşyan’ın şahsında teslim olmuş bir irade görüyoruz ve bu teslimiyeti de “devletle iyi ilişki” olarak topluma sunuyor Ateşyanlar. Bizim derdimiz bu değil. Bizim derdimiz, devlet nezdinde senin kendi tarihini, toplumunu iyi tanıtmak, ifade etmek ve onurunu çiğnetmemen. Nitekim Ateşyan, ne yazık ki pek çok durumda hükümet yanlısı bir tavır aldı. Bu trajik ve hepimizi mahcup eden bir durum. Bizi temsil eden adamın AKP’li bir

danışmandan farkı olsun isterdik. “Ateşyan’ın herhangi AKP’li bir danışmandan farkı nedir” deseniz, zordur o farkı tarif etmek, hatta yoktur bana göre. Bizim istediğimiz bu değildi.

Ermenistan’da nasıl karşılanıyor Ateşyan?

Çok kötü karşılanıyor tabii, toplum bayağı tepkili Ateşyan’a. Kilise olarak da belli bir oranda çekince var kendisine karşı ama kilise olarak “Bu adam Türkiye’de yaşıyor, Türkiye’de bu işlerin ne kadar karışık olduğunu bilmek ve bu adamı da anlayışla karşılamak zorundayız” gibi bir yaklaşım da var ama toplumda asla böyle bir kabul yok. Havaalanında bekleyenler dahi var ki Ateşyan çıktığında yumurta atabilsinler. Neyse ki o VIP salonlarından, arka kapılardan çıkıyor da ona mahal verilmiyor. Ermenistan’da Ateşyan’ın hiçbir meşruiyeti yok. Ama bu asla kendisinin umrunda değil, onun derdi hâlâ hükümet gözündeki meşruiyeti. Hâlâ “Ben devlet tarafından tanınmış bir vekilim” diyor.

Patrik hariç ruhani kıyafetleri giyebilen sadece o. Bunun nedeni nedir?

Aslında devlet bu hakkı sadece patriğe verir ve bu da Bakanlar Kurulu’na bağlı. Türkiye’de bir kıyafet kanunu var, şu dönemlerde pek geçerliliği olmasa da. Sokaklarda dini kıyafetlerle ne imam dolaşabilir, ne papaz dolaşabilir, ne de haham. Sadece patrikler, hahambaşılar bu ayrıcalığa sahip; onlara bu ayrıcalığı veren ise Bakanlar Kurulu kararıdır. Asa taşıma ve kisve giyme hakkı diye bir hak; ama Ateşyan’a da tanınıyor bu hak. Satır arası okumasıyla da patrikhaneye gelen iptal kararında hükümetin de Ateşyan’ı tanıdığını gösteriyor yoksa devletin müdahalesi söz konusu değil. Ermeniler istediğini patrik seçebilirler ama Bakanlar Kurulu onay vermezse o insan dışarıda ruhani kıyafetlerle dolaşamaz. Dolaylı olarak bir kabullenme hali olduğunu buradan da anlayabiliriz. “Cübbe giyebilir, asa taşıyabilir” yazısı o anlamda da yorumlanabilir.

Ermeni toplumu patrik seçimine yapılan bu müdahalelere alışık mı, yoksa seçimin engellenmesi şu an neredeyse tüm hakların askıya alınmasıyla mı alakalı?

Alışkın değiliz; ama ilk de değil bu müdahale. Cumhuriyetin ilk yıllarında da bir kafa karışıklığı yaşandı çünkü patriklik seçimlerinde. Ne olur, ne olmaz diye 9 yıl kadar patriksiz bir dönem daha yaşadı böylece bu toplum, cumhuriyetin ilk yıllarında.

Patrikhanenin hukuki statüsü bugün de belli değildir. Patrikhane, Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulmuştur, 1461 tarihinde. 1461'de Fatih, politik hesaplarla İstanbul'da bir patrikhane kurulmasını sağladı. Politik hesapların arka planıysa İstanbul'un demografik yapısıdır. Burası sonuçta işgal edilmiş bir Rum şehriydi ve nüfusunun neredeyse tamamı da Rumlardan oluşuyordu ve işgal orduları, onlarla gelen halk, sayı olarak onlara yakın bile değildi. Dolayısıyla şehri donatmak, biraz da kendisine yandaş olacak bir halkla donatmak düşüncesiyle patrikhane kuruldu. Bizans'a ait kiliseler, Rum halkından gasp edilip Ermenilere hediye edildi. Ama 550 yıldan uzun bir zamandır bu oluşum var ve bu oluşumun içerisinden çok onur duyacağımız liderler de çıktı, kimi zaman bizi mahcup eden işbirlikçiler de. Zaman içerisinde de tabii oligarşik yapılar patrikleri alaşağı etti. Suikastlere kurban giden patrikler var, istifa eden patrikler var; ama daha üst bir göreve atanan örneğin Katolikos seçilen patrikler de var. Yalnız her patrik eceliyle ölmüş değil. Şu ana dek 85 patrikten sadece 20'si görevi başındayken, makamında ve aklı başındayken ölmüş. Patriklik daha önce de belirttiğim gibi belirli bir dönem sürdürülen bir görev değil; ömürlük, Papalık gibi. Ama gördük ki Papa dahi istifa edebiliyor.

Kaynak: [Yeni Özgür Politika](#)